



Velferdsstaten i et nordisk perspektiv

Norsk formannskapsprogram
i Nordisk ministerråd 2012





Velferdsstaten i et nordisk perspektiv

Norsk formannskapsprogram i Nordisk ministerråd 2012

ANP 2011:723

© Nordisk ministerråd, København 2011

ISBN 978-92-893-2266-9

Design: Jette Koefoed

Fotos:

Omslag: Ojo Images

s. 2,10,28,31: Karin Beate Nøsterud

s. 14,17,19: Ojo Images

s. 21,27: ImageSelect

s. 24: Johannes Jansson

Opplag: 2000

Trykk: Arco Grafisk, Skive

Trykt på miljøvennlig papir som oppfyller kravene i den nordiske miljøsvanemerkeordning.

Publikasjonen kan bestilles på www.norden.org/order.

Flere publikasjoner på www.norden.org/publikationer

Printed in Denmark



Nordisk ministerråd

Ved Stranden 18

DK-1061 København K

Telefon (+45) 3396 0200

Nordisk råd

Ved Stranden 18

DK-1061 København K

Telefon (+45) 3396 0400

www.norden.org

Det nordiske samarbeid

Det nordiske samarbeid er en av verdens mest omfattende regionale samarbeidsformer. Samarbeidet omfatter Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige samt Færøyene, Grønland og Åland.

Det nordiske samarbeid er både politisk, økonomisk og kulturelt forankret, og er en viktig medspiller i det europeiske og internasjonale samarbeid. Det nordiske fellesskap arbeider for et sterkt Norden i et sterkt Europa.

Det nordiske samarbeid ønsker å styrke nordiske og regionale interesser og verdier i en global omverden. Felles verdier landene imellom er med på å styrke Nordens posisjon som en av verdens mest innovative og konkurransekraftige regioner.

Velferdsstaten i et nordisk perspektiv

Norsk formannskapsprogram
i Nordisk ministerråd 2012

1. Arbeid og bærekraftig velferd 11

Inkludering og økt deltagelse i arbeidslivet

Kvalitet i helse- og omsorgtjenestene

Nordisk mat, helse og livskvalitet

Kultur og inkludering

2. Grønn vekst, kunnskap og innovasjon 18

Grønn vekst og klima

Forskning, utdanning og innovasjon

Det kreative Norden

3. Nordisk samhörighet 25

Språk

Likestilling

Grensehindre

Forord

Norge har formannskapet i det nordiske regjeringssamarbeidet i Nordisk ministerråd i 2012. Formannskapet vil by på både utfordringer og muligheter. Det er en stor glede for meg å presentere Norges formannskapsprogram. Vi har valgt å sette søkelyset på velferdsstaten og utviklingen av denne i et nordisk perspektiv.

Norden og det nordiske samarbeidet er på mange måter ved et veiskille ved inngangen til 2012. Den økonomiske krisen i Europa har satt sitt preg også på Norden. Velferdsstaten som vi alle har til felles, er under press. De nordiske landene må møte utfordringene sammen og videreutvikle samarbeidet.

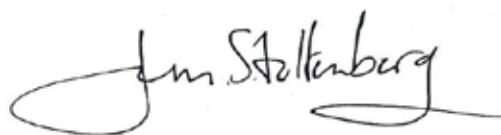
Det norske formannskapet ønsker å arbeide for et fortsatt bredt folkelig engasjement om det nordiske samarbeidet. Arbeid og bærekraftig velferd hører sammen. Vi må sikre at alle får ta del i velstandsutviklingen gjennom å opprettholde høy sysselsetting. Likestilling og likeverd er også grunnleggende verdier for utviklingen av gode velferdsordninger og en bærekraftig samfunnsutvikling.

Det norske formannskapet ønsker å bidra til at Norden forblir en foregangsregion. Dette gjelder ikke minst grønn vekst som innebærer at økonomisk vekst og utvikling skjer innenfor naturens tålegrenser. Særsilt oppmerksomhet rettes mot et forsterket samspill mellom utdanning, forskning og innovasjon og grønn vekst og bærekraftige helse- og velferdsordninger.

Samarbeid på tvers av de nasjonale grenser og fjerning av grensehindre inn-
går som en viktig del av det nordiske samarbeidet. Tiltrekningskraften og
tilpasningsevnen til det nordiske arbeidsmarkedet kan ytterligere styrkes.
Samtidig ser vi at mobiliteten av studenter i Norden må sikres.

Språk binder oss sammen i Norden. For å opprettholde kulturelle bånd og
opplevelsen av en nordisk identitet er det nødvendig å arbeide for at språk-
fellesskapet holdes levende i Norden.

Nordisk ministerråd må hele tiden tilpasses samfunnsutviklingen. 2012 blir et
år hvor dette arbeidet trolig vil skyte fart og kreve omstillinger. Norge ser frem
til å bidra positivt til denne prosessen i nært samarbeid med Nordisk råd.

A handwritten signature in black ink, reading "Jens Stoltenberg". The signature is fluid and cursive, with a large loop at the end.

Jens Stoltenberg
Statsminister

A handwritten signature in black ink, reading "Rigmor Aasrud". The signature is cursive and elegant.

Rigmor Aasrud
Samarbeidsminister

Innledning

De nordiske velferdsstater har de senere år oppnådd betydelig internasjonal anerkjennelse og utgjør en modell til inspirasjon for mange andre land. Det er især den høye graden av velferd og likhet kombinert med sterk konkurransevne og omstillingskraft som har vist sin styrke i en stadig mer globalisert verden. Satsingen på et likestilt samfunn hvor kvinner deltar på lik linje med menn, er en sentral faktor i en bærekraftig velferdsstat. Det er viktig at vi i det nordiske samarbeidet holder fast ved denne modellen, samtidig som vi utvikler den slik at vi står best mulig rustet til å møte vår tids hovedutfordringer.

De nordiske landenes velferdsstater står overfor betydelige utfordringer i årene som kommer. En bærekraftig velferdsstat påvirkes av blant annet økonomisk, sosial og miljømessig utvikling. Landene må tilpasse seg demografiske endringer, globalisering med økende konkurranse og migrasjon, og konsekvenser av klimaendringer. Det er fortsatt stor usikkerhet om den kommende økonomiske utvikling i våre land og globalt.

Utviklingen av en bærekraftig velferdsstat i et nordisk perspektiv vil være hovedtemaet for det norske formannskapet i Nordisk ministerråd i 2012.

Norge vil i formannskapsåret arbeide med ulike utfordringer de nordiske velferdsstater står overfor; hvordan vi kan møte disse gjennom å se på velferdsstatens funksjonsmåte og hvordan det offentlige mer effektivt kan løse sine oppgaver. Dette omfatter også samarbeidet mellom det offentlige og partene i arbeidslivet, samt det bredere organisasjonsliv, inkludert frivillig sektor, for å fremme viktige fellesskapsløsninger med bred aksept i samfunnslivet.

Utvikling av velferd i de nordiske land handler både om verdiskaping og fordeling. Norge vil i formannskapsåret følge opp tidligere års sterke nordiske satsing på kunnskapsbasert og grønn økonomisk vekst i et globalt perspektiv. Vi ønsker å bidra til å øke innovasjonsevnen og sysselsettingen i Norden. Videre er det viktig å videreføre arbeidet med å sikre et inkluderende og familievennlig arbeidsliv, forebygge frafall og gi unge mennesker god overgang til arbeidslivet, utvikle gode sosiale sikringsordninger og likhet i helse for befolkningen i de nordiske land. Befolkningens livskvalitet er en viktig verdi og en samfunnsoppgave som må ivaretas i en bærekraftig velferdsstat. Norge vil løfte frem viktige faktorer for folks helse og trivsel i formannskapsåret.

Den nordiske språkforståelsen er i dag enda mindre enn før. Nyere undersøkelser viser at forståelsen for de andre nordiske lands språk er svekket. For å opprettholde de kulturelle bånd og opplevelsen av et nordisk fellesskap er det derfor nødvendig kontinuerlig å arbeide for at språkfellesskapet holdes levende i Norden.

De ulike samarbeidsområdene innenfor Nordisk ministerråd har alle betydning for utviklingen av velferdssamfunnet i Norden, og dette vil bli synliggjort i de respektive sektorprogrammer. Dette gjelder dels områder der de nordiske land kan lære av hverandres løsninger, og dels områder hvor de felles nordiske bånd og det nordiske samarbeidet kan bidra til at vi kommer frem til felles løsninger.



1. Arbeid og bærekraftig velferd

- Bred deltakelse og inkludering i samfunns- og arbeidslivsliv er den beste måten å sikre verdiskaping og velferd.
- Velferdsordninger sikrer en jevnere fordeling av inntekt og levestandard, skaper trygge oppvekstmiljøer, god helse og levekår, stabile familieforhold og hindrer marginalisering og utenforskap. Utvikling av gode ordninger innenfor velferd, helse og omsorg er viktige elementer for utviklingen av en bærekraftig velferdsstat.
- Sunt kosthold og matglede, god vannkvalitet og aktiv livsstil er viktig for enkeltindividets livskvalitet og for velferdsstatens utvikling.
- Kunnskap og utdanning er i seg selv velferdsgoder, og helt avgjørende for at den enkelte skal kunne forfølge sine mål og realisere sine evner. Utdanning og kompetanseheving virker positivt på deltakelse i arbeidsliv og demokrati.
- En moderne velferdsstat legger til rette for best mulig tilgjengelighet til kultur og deltakelse i kulturlivet.

Inkludering og økt deltagelse i arbeidslivet

Et inkluderende arbeidsliv

Et inkluderende og familievennlig arbeidsliv med plass til alle er sentralt i det norske formannskapet. En viktig forutsetning for å nå målet er en god folkehelse, og arbeidsforhold og arbeidsmiljø som medvirker til god helse og arbeidsevne for den enkelte gjennom hele yrkeslivet. Forholdene må legges til rette slik at flest mulig får både mulighet for og motivasjon til å delta i arbeidslivet. Dette skal oppnås blant annet gjennom samarbeidet med arbeidslivets parter og andre relevante samfunnsaktører.

De nordiske landene scorer høyt i internasjonal sammenheng når det gjelder yrkesdeltakelse. Likevel er en betydelig del av befolkningen i yrkesaktiv alder utenfor arbeidslivet. Sykefravær, antallet uføretrygdete og deltakere på andre tiltak er høyt. Tilknytning til arbeidslivet er i seg selv en viktig faktor som påvirker helsen. Utdanning er i seg selv helsefremmende, og oppdatert kompetanse forebygger tidlig avgang. Kultur kan være et virkemiddel for å skape et godt arbeidsmiljø og bidra til mindre sykefravær og frafall i arbeidslivet.

Enkelte yrkesgrupper opplever høyere arbeidsmiljøbelastning enn den yrkesaktive befolkningen ellers, og enkelte bransjer er preget av uakseptable arbeidsforhold og sosial dumping. Det norske formannskapet ønsker at vi gjennom det nordiske samarbeidet kan lære av hverandres erfaringer for å forebygge helseskader og videreutvikle arbeidsmiljøet, fremme inkludering og produktivitet, forebygge sykefravær og for tidlig avgang fra arbeidslivet.

Mobilitet av arbeidskraft innen Norden og det europeiske arbeidsmarkedet for øvrig er et gode for den enkelte og bidrar til en kompetent og mangfoldig arbeidsstyrke. Viktig er det også at innvandrerbefolkningen som allerede er bosatt i det enkelte land blir integrert i arbeidslivet. Målet om et inkluderende arbeidsliv skal nås gjennom arbeid for gode arbeidsvilkår, et godt arbeidsmiljø og trygge arbeidsplasser. Det gjør også arbeidsmarkedet attraktivt for arbeidskraft utenfra.

Inkludering av unge i arbeidslivet

Det er stadig færre jobber som ikke krever videregående opplæring eller høyere utdanning. Deltakelse i arbeidslivet forutsetter derfor yrkesrelevant kompetanse. Frafall er forbundet med utenforskap i både arbeidsliv og samfunn, og er blant de største samfunnsproblemene både i Norden og Europa. Alle de nordiske landene er derfor opptatt av å styrke gjennomføringen i utdanningssystemet og lette overgangen mellom skole og arbeidsliv for å hindre ungdomsledighet.

Tidlig innsats og praktisk og variert opplæring på alle nivåer i utdanningssystemet bidrar til å forebygge frafall. Forebygging av utenforskap starter i barnehagen, det vil derfor bli tatt initiativ til at tilbudet til barn i førskolealder blir satt høyere på dagsordenen i det nordiske samarbeidet. Formannskapet vil også legge opp til dialog om hvordan nordisk yrkesopplæring kan bli mer relevant og motiverende. Et nytt nordisk utdannings- og formidlingsforskningsprogram starter opp i 2012 og understøtter innsatsen mot frafall.

En del unge, og ofte gutter, som faller ut av skole og arbeidsliv har flere og sammensatte problemer. Bedre samarbeid mellom ulike offentlige tjenester kan bygge ned barrierer og fremme god overgang til arbeidslivet.

Formannskapet vil legge opp til erfaringsutveksling om hvordan nordiske land jobber med å ivareta unge menneskers behov og interesser i skjæringsfeltet mellom offentlige etater. Spesielt gjelder dette hvordan utdannings- og arbeidsmarkedsmyndigheter spiller sammen i å gi flere yrkeskompetanse som kan gi varig arbeid, da dette er de områdene der de fleste virkemidlene for dette finnes.

Det norske formannskapet vil legge vekt på kunnskap om tiltak som hindrer at unge blir utstøtt fra arbeidslivet på grunn av helsemessige og andre årsaker, herunder å inkludere langt flere unge med nedsatt funksjonsevne i arbeidslivet. Formannskapet vil også benyttes til å fremme bedre læring for barn, unge og voksne med behov for særskilt hjelp og støtte. Dette innebærer å gjøre barnehager og skoler bedre i stand til å styrke utvikling og læring for barn og unge med særskilte behov og barn og unge med innvandrerbakgrunn.

Økt deltakelse og aktiv aldring

Flere lever lenger og har god helse i høy alder. Dette er blant annet et resultat av god velferd i befolkningen. Den demografiske utviklingen i de nordiske landene innebærer at andelen eldre i befolkningen øker. Denne utviklingen har også en tydelig regional dimensjon. Spesielt utfordrende er utviklingen i tynt befolkede områder og i områder der befolkningen stagnerer. Yrkesdeltakelse blant eldre kan bidra til å motvirke den økte forsørgelsesbyrden som endringen i aldersstrukturen i befolkningen ellers vil medføre. Det skal samtidig være muligheter til å gå ut av arbeidslivet på en verdig måte for de som har behov for det.

Det norske formannskapet ønsker å legge til rette for bedre utnyttelse av arbeidskraft, kompetanse og ressurser den eldre del av befolkningen representerer. Dette vil styrke bærekraften til velferdssamfunnet. Et godt arbeidsmiljø og et inkluderende arbeidsliv er viktig for at eldre skal kunne stå lenger i arbeidslivet. Økt yrkesdeltakelse blant eldre krever gode insentiver til å fortsette en yrkeskarriere, og at de fysiske og psykososiale forholdene legges til rette. Kompetansen til den enkelte må oppdateres gjennom et langt yrkesliv, og det må foreligge muligheter til livslang læring. 2012 er EUs år for aktiv aldring, og det vil i løpet av dette året bli et stort fokus på blant annet hvordan eldres deltakelse i arbeidslivet kan styrkes.

Seniorpolitikk omhandler også å legge til rette for deltakelse på andre samfunnsområder, slik som samfunnsliv og politikk, i utdanning, kulturliv og frivillig arbeid. Også for denne gruppen er balansen mellom arbeids- og familieliv viktig. En aktiv seniorpolitikk skal også bidra til at helsen til de eldre blir bedre slik at de får en bedre alderdom og holder seg funksjonsfriske og selvhjulpne lenger.

Universell utforming bidrar til at personer med nedsatt funksjonsevne kan være i arbeid og ha en lang yrkesaktiv periode. Det vil også måtte innebære endringer av infrastruktur og bygningspolitikk. Målet er å fjerne hindringer slik at den enkelte kan bo lenger i egen bolig og klare daglige gjøremål selv. Formannskapet vil foreslå at det utarbeides en felles nordisk strategi for utvikling av universell utforming.

«Inn på tunet» – grønne velferdstjenester fra landbruket

Norsk landbruk ønsker sammen med andre samfunnsaktører å tilrettelegge og utvikle kvalitetssikrede tjenester til beste for samfunnet. «Inn på tunet» er den norske betegnelsen på grønne velferdstjenester hvor gården er arena for tjenester til utdannings-, oppvekst-, helse- og omsorgssektoren. Det fins om lag 850 gårdsbruk i Norge med tilbud innen for eksempel psykisk helse, rus, frafall i skolen, demens, arbeidstrening og integreringstiltak.

Inn på tunet utfyller tjenestespekteret i kommunene på en måte som gir større muligheter for individtilpasning og er et eksempel på samarbeid mellom næringsliv og offentlig forvaltning. 64 norske kommuner deltar i kommunalt utviklingsarbeid. I Norge har den årlige nasjonale konferansen «Inn på tunet» vært en viktig arena for nordisk og internasjonal kunnskapsutveksling og nettverksbygging. I flere av de nordiske landene jobbes det med forskning og det er viktig med erfaringsutveksling og dokumentasjon på dette området. Norsk formannskap vil bidra til å videreutvikle dette samarbeidet.

Kvalitet i helse- og omsorgstjenestene

Helse- og omsorgstjenestene i de nordiske landene er i stadig utvikling. Sentralt i kvalitets- og pasientsikkerhetsarbeid er vektlegging av kontinuerlig forbedring og læring. Erfaringsutveksling mellom de nordiske landene om type virkemidler og insentiver for å fremme kvalitetsforbedring i helse- og omsorgstjenestene vil være nyttig.

Samhandling og helhetlige tjenester er en utfordring for kvalitet og gode helsetjenester. Blant annet omfatter dette modeller for å iverksette riktig innsats på riktig utviklingsforløp av sykdom, fra folkehelsearbeid, individforebygging, tidlig behandling, spesialiserte tjenester og til rehabilitering.

Med utgangspunkt i de nordiske lands felles målsettinger for helse- og omsorgstjenestene i velferdsstaten, vil det norske formannskapet foreslå at den nordiske bærekraftstrategien utvikles til å bli et fremtidsrettet redskap for å møte ulike samfunnsendringer. Det vil blant annet innebære å finne gode samhandlingssystemer mellom offentlige myndigheter og private aktører. Det er i lys av aldringen av befolkningen viktig å kvalifisere, utdanne, rekruttere og beholde ansatte i hele helse- og omsorgssektoren. Det norske formannskapet vil foreslå et modellutviklingsprogram som kan kartlegge suksessfaktorer og de gode eksemplene.

Norden har over mange år samarbeidet om folkehelse. I formannskapsåret skal folkehelsesamarbeidet videreutvikles.

Nordisk mat, helse og livskvalitet

En frisk og arbeidsfør befolkning er avgjørende for en bærekraftig velferdsstat. Kosthold og matglede, rent vann og aktiv livsstil er vesentlige faktorer for helse og livskvalitet. Mat gir grunnlag for verdiskaping, er en kilde til glede og behag og er viktig ved sosialt samvær og festlige lag. Mat er også viktig i inkluderingsarbeid som kulturell brobygger og identitetsbygger. Flere kroniske sykdommene som i økende grad rammer de nordiske landene har sammenheng med feil kosthold og fysisk inaktivitet. Dette får konsekvenser for enkeltindivider og velferdsstaten gjennom blant annet økte helseutgifter, tapt arbeidskraft – og verdiskaping. Formannskapet ønsker å legge spesiell vekt på det forebyggende arbeidet i 2012 og arbeide for flere leveår med god helse og livskvalitet for den enkelte, og reduserte sosiale helseforskjeller i befolkningen.

Maten og måltidets plass i det nordiske kostholdet handler om måltidskultur. For at den sunne maten skal bli foretrukket, bør det være et mangfold av god velsmakende mat og det bør være enkelt å velge sunt. Å bruke naturens spisskammers bidrar også til en mer aktiv livsstil. Formannskapet vil fortsette arbeidet med Ny nordisk mat og å skape en identitetsfølelse og stolthet over Det nordiske kjøkken. Dette vil bidra til økt sysselsetting, verdiskaping og til et kosthold som fremmer befolkningens helse og livskvalitet. Norsk formannskap vil også ha fokus på trygt drikkevann som har stor betydning for både for matproduksjon og for den enkeltes helse.

Kultur og inkludering

Formannskapet har som mål å bygge ned barrierer som kan hindre deltagelse i kulturlivet og sikre tilgang til kulturopplevelser for alle uavhengig av kjønn, etnisitet, religion, økonomi, nedsatt funksjonsevne eller alder. Inkludering i kulturlivet handler om å bygge ned barrierer som kan hindre personer og grupper i å benytte seg av det kulturtilbudet som fins. Det må være et mål at kultursektoren oppleves som åpen og relevant for alle, uavhengig av den enkeltes kulturelle, sosiale eller geografiske bakgrunn. Dette er i tråd med det arbeid som har vært i Norden med å inkludere mennesker med minoritets- og/eller innvandrerbakgrunn i kulturlivet, både som aktive utformere og som deltakere.

Formannskapet ønsker å gi barn og unge tilgang til et mangfoldig kunst- og kulturtilbud.

Barn og unges deltakelse i kulturlivet bidrar til utvikling av deres identitet, selvoppfatning og trivsel. Et mangfoldig kulturtilbud gir barn et vidt spekter av uttrykksmuligheter, der de erfarer å uttrykke seg gjennom kunst og kultur, uavhengig av sosiale, økonomiske og kulturelle skillelinjer.

Barn og unge møter kunst og kultur hovedsakelig i lokalsamfunnet. Fokus på et mangfoldig, tilrettelagt og nært kulturliv er viktig for at alle barn og unge skal få mulighet til å bli aktive deltakere og brukere av kulturaktiviteter. Under det norske formannskapet vil vi sette fokus på disse og andre relevante problemstillinger inklusive samhandlingen mellom kunst- og kulturlivet og barnehage og skole/utdanning.



2. Grønn vekst, kunnskap og innovasjon

- Under det norske formannskapet er siktemålet å legge til rette for grønn vekst. Grønn vekst innebærer at økonomisk vekst og utvikling skjer innenfor naturens tålegrenser slik at økosystemene og naturkapitalen opprettholdes. Norge vil arbeide for felles nordiske initiativ som kan spilles konstruktivt inn i de globale klimaforhandlingene.
- Kunnskap er en nødvendig investering for å møte nye og krevende utfordringer og lette samfunnsmessige omstillinger. Særsilt oppmerksomhet rettes mot et forsterket samspill mellom utdanning, forskning og innovasjon for grønn vekst og bærekraftige helse- og velferdsordninger.
- Formannskapet vil arbeide for å profilere Norden som en kreativ og dynamisk kulturregion.

Grønn vekst og klima

Verden står overfor store miljøutfordringer – global oppvarming, tap av biologisk mangfold, utslipp av helse- og miljøfarlige kjemikalier, og annen forurensning til luft og vann. Miljøutfordringene krever en omlegging av vår bruk og gjenbruk av ressurser.

De nordiske økonomiene er velfungerende. Vi har høy sysselsetting og gjennom kontinuerlige omstillinger, forskning og utvikling og implementering av ny teknologi har vi klart å øke produktiviteten med mer enn befolkningsveksten slik at velstanden har økt. Så langt har denne veksten fått skje uten at man har tatt tilstrekkelig hensyn til miljø og klima. Utfordringen framover er å få til bærekraftig vekst – det vil si en vekst som ikke går på bekostning av framtidige generasjoner.

Veien ut av dette er grønn vekst. Grønn vekst kom for alvor på dagsorden etter finanskrisen høsten 2008. Hovedbudskapet er nettopp å sikre fortsatt økonomisk vekst, men der produksjon og forbruk er bærekraftig. Overgangen til et mer bærekraftig samfunn utfordrer vår omstillingsevne og vil få stor betydning for vår velferdsutvikling. Erfaringen gjennom historien viser imidlertid at vår evne til å finne løsninger på problemer er stor.

Problemer som skal løses innebærer også muligheter, blant annet for næringsutvikling. Gjennom en systematisk satsing, basert på samarbeid mellom

**Nordiske formannskaper
i regionale råd/
organisasjoner**

Nordisk ministerråd

2012: Norge

2013: Sverige

Barentsrådet (BEAC)

Høst 2011–2013: Norge

Arktisk råd

Vår 2011–2013: Sverige

Østersjørådet

Sommer 2011–12: Tyskland

Sommer 2012–13: Russland

EU

1. halvår 2012: Danmark

myndigheter, næringsliv, kompetansemiljøer og organisasjoner, skal vi sikre en bærekraftig næringsutvikling der miljøteknologi er en integrert del. For å fremme utvikling og bruk av miljøteknologi må næringslivets evne til innovasjon, problemløsning og effektivisering mobiliseres, og myndighetene må etablere rammebetingelser som gjør det lønnsomt å tilby og etterspørre gode miljøløsninger. En satsing på miljøteknologi må derfor ses i sammenheng med reguleringer, kvoter og avgifter som har til hensikt å øke kostnadene ved å forurense.

Grønn økonomisk vekst vil være en sentral del av det danske EU-formannskapet våren 2012. Norden vil samarbeide tett med det danske EU formannskapet i forkant av FNs toppmøte i Rio i juni 2012 for å sikre at Norden bidrar med konkrete forslag til hvordan vi kan oppnå en grønnere global utvikling, blant annet ved å trekke inn et kjønns- og likestillingsperspektiv.

Nordens strategi for bærekraftig utvikling revideres i løpet av 2012. Strategien vektlegger særskilt klima og fornybar energi, bærekraftig produksjon og forbruk, utdanning og utvikling av velferdsstaten. Det skal utvikles et revidert miljøhandlingsprogram i 2012 for perioden 2013–2016.

I klimaforhandlingene er det viktig å videreutvikle og styrke Nordens rolle som løsningsorientert pådriver blant annet gjennom testing og implementering av nye mekanismer, virkemidler og forskning. Formannskapet vil også arbeide for at Norden er pådriver for et ambisiøst avtaleverk under Klimakonvensjonen for å bidra til at global temperaturstigning holdes under 2 grader.

Utvikling av en bærekraftig grønn økonomi er også avhengig av å lykkes med å redusere tapet av biologisk mangfold og å opprettholde robuste økosystemer. Spesielt arktiske områder og nordområdene er utsatt. Prissetting av natur er en mulig ny måte å verdsette og kommunisere verdien av natur på, og det nordiske arbeidet med utvikling av systemer for verdsetting av økosystemtjenester vil bli videreført i formannskapsåret.

Det nordiske energisamarbeid er etablert gjennom et arbeidsprogram for perioden 2010–2013. Energisamarbeidet bidrar på ulike måter til grønn vekst og gode fremtidsrettede løsninger. I formannskapsåret vil det bli lagt vekt på å videreutvikle det nordiske elektrisitetsmarkedet, arbeide med å fremme fornybar energi mellom de nordiske land og stimulere til mer energieffektivitet i energi- og bygningssektoren i de nordiske land.



Forskning, utdanning og innovasjon

Den nordiske velferdsmodellen avhenger av et godt samspill i kunnskapstriangelet utdanning, forskning og innovasjon som gir merverdi av de investeringene som gjøres. Utdanning og forskning styrker innovasjonsevnen. Dette er nødvendig for å kunne finansiere velferdsstaten i fremtiden, samt for at Norden som region skal kunne hevde seg i global sammenheng.

Spesielt høyere utdanning må sees i sammenheng med forskning og innovasjon slik at den langsiktige kunnskapsoppbyggingen ivaretas på en systematisk måte, i alle regioner og lokalsamfunn i Norden.

Kunnskapstriangelet er et begrep som er tatt i bruk både på nordisk og europeisk nivå, og som betegner et samspill mellom utdanning, forskning og innovasjon. Det norske formannskapet vil ta initiativ til å konkretisere mulighetene i Kunnskapstriangelet. I lys av formannskapsprioriteringene vil det bli lagt vekt på å få i gang en større satsing på kunnskapsutvikling og innovasjon innenfor helse og velferdsområdet. En slik satsing vil ta i betraktning utviklingsarbeid innenfor dette feltet på nordisk nivå, men også vurdere nye problemstillinger som bør følges opp.

Det nordiske toppforskningsinitiativet på klima, energi og miljø (TFI), har fått betydelig oppmerksomhet i Europa. TFI er en av de største felles nordiske forsknings- og innovasjonssatsinger. Det norske formannskapet vil fortsatt styrke og bygge ut de nordiske landenes felles satsing med hensyn til den globale klimakrisen, men ønsker at fremtidig utvikling i større grad skjer med kunnskapstriangelet som utgangspunkt. Samtidig er det en ambisjon å styrke Norden som region innenfor forskning og innovasjon, og å vurdere hvordan grønn vekst kan bli en tydeligere og mer integrert del av satsingen.

Det kreative Norden

Et sentralt mål for formannskapet vil være å styrke og utvikle et felles nordisk marked for kulturnæringer og kulturprodukter. En utvidelse av det nasjonale hjemmemarkedet til også å omfatte Norden, vil gi et stort potensial for god vekst og flere arbeidsplasser i Norden, og kunne bidra til å styrke inntektsgrunnlaget for kunstnere og kulturarbeidere. Et sterkere, mer forpliktende nordisk samarbeid vil kunne bidra til å øke den internasjonale gjennomslagskraften.

Formannskapet vil arbeide for å profilere Norden som en levende og dynamisk kulturregion.

Nettverk for utveksling av erfaring om produksjon, produktutvikling, markedsføring og distribusjon er viktig for innovasjon og næringsutvikling i matsektoren, men også allianser på tvers kan ha verdifullt potensial. Sammen med andre kreative næringer som musikk eller design kan mat og måltidsskapere gi oss nye opplevelser. Matkunst bør anerkjennes som en kreativ næring. Nordisk og skandinavisk design er allerede etablert som et kvalitetsbegrep rundt om i verden. Norsk formannskapet vil bygge opp nettverk mellom ulike mat og måltidsaktører og andre kreative næringsaktører i de nordiske land. En slik kobling kan bidra til innovasjon, åpne nye markeder og legge grunnlag for økt verdiskaping.

skull

spruta

språk sa

tionsmed

skrift. Allt

brat. om

prakt. om

3. Nordisk samhörighet

- Det kulturelle og språklige fellesskapet i Norden var en grunnleggende forutsetning for etableringen av det formelle nordiske samarbeidet. For å ivareta kraften i det nordiske samarbeidet, må nordiske bånd vedlikeholdes og videreutvikles. Mobilitet over grenser bidrar til å styrke de nordiske båndene og et velfungerende arbeidsmarked i Norden.
- Arbeidet med å fremme likestilling og motvirke diskriminering vil stå sentralt i det norske formannskapsprogrammet. Likestilling og likeverd er grunnleggende verdier for utviklingen av gode velferdsordninger og en bærekraftig samfunnsutvikling.
- Det er av stor betydning for den enkelte borger at landene arbeider for fortsatt nedbygging av grensehindre. Norge vil med sitt formannskap fortsette den sterke innsatsen som gjøres på nordisk nivå for å forhindre og bygge ned grensehindre, og bidra til at dette arbeidet får oppmerksomhet i landene.
- Samarbeidet med Nordens nærområder vil bli videreført under norsk formannskap.

Språk

Den nordiske språkforståelsen hviler nå som før mye på kontakt mellom folk. Derfor er det viktig å involvere nye nordiske borgere og skape forståelse og engasjement for fortsatt nordisk samarbeid. Det som har gjort det nordiske språkfellesskapet spesielt, er den politiske viljen til å holde det ved like.

Med de mange nye språkpolitiske utfordringene Norden som region møter i en globalisert verden, er den nordiske språkforståelsen i dag mindre enn før. Nyere undersøkelse viser at nabospråkforståelsen er svekket. Når nabospråkforståelsen går tilbake, blir opplevelsen av et nordisk fellesskap svekket.

Å fremme det nordiske språkfellesskapet er et mål også i dette formannskapsåret. Formannskapet vil videre bidra til at de nordiske språkene må være synlige både innen utdanningssystemet, i media, i tv, film og andre audiovisuelle medier. Nordiske språk bør gjøres lettere tilgjengelige i skrift og tale, i litteratur og i utøvende kunst.

I handlingsplanen for det nordiske kultursamarbeidet (2010–2012) har styrking av den nordiske språkforståelsen og satsning på barn og unge vært prioriterte områder. Formannskapet vil arbeide for å videreføre og styrke satsningen på disse områdene.

Likestilling

Arbeidet med å fremme likestilling og motvirke diskriminering vil stå sentralt i det norske formannskapsprogrammet og skal forankres i de ulike sektorer. Likestilling handler om at alle menneskelige ressurser må tas i bruk uavhengig av kjønn, funksjonsevne, etnisitet eller seksuell orientering. Gutter og menn har fordeler av et likestilt samfunn. Et likestilt samfunn skaper flere verdier økonomisk og sosialt. Likestillingspolitikken virker inn på alle samfunnsområder, som for eksempel politisk deltakelse, økonomisk selvstendighet, fravær av vold, arbeidslivet og likestilt foreldreskap.

Like muligheter og rettigheter for kvinner og menn er grunnleggende menneskerettigheter. I tillegg er likestilling lønnsomt. Ved å sikre like muligheter for alle, kvinner og menn, vil Norden oppnå fremgang, både sosialt, økonomisk og politisk. Utfordringene på likestillingsfeltet gjelder for hele befolkningen. Samtidig har hvert individ en bestemt alder, etnisitet og en bestemt seksuell orientering. Noen mennesker har nedsatt funksjonsevne. Alle disse faktorene fører til at menn og kvinner vil møte ulike utfordringer – noe det nordiske likestillingssamarbeidet må speile.

Formannskapet vil reise en politisk debatt om behovet for å utarbeide en mangfoldspolitikk innenfor det nordiske samarbeidet som omfatter likestilling og likebehandling. Det ligger et potensial i å forsterke samarbeidet ytterligere gjennom å dele erfaringer og ved å påvirke det bredere europeiske samarbeidet på området.

For å påvirke den reelle likestillingen i Norden er det nødvendig at både menn og kvinner endrer sine tradisjonelle valg med hensyn til utdanning, yrkesdeltagelse og foreldreansvar. Likestillingspolitikken må utvikle seg i takt med nye samfunnsutfordringer og forholde seg til et kulturelt og sosialt mangfold som til en hver tid eksisterer i samfunnet.

Formannskapet har som mål at det likestillings politiske samarbeidet skal:

- Gi kvinner og menn like rettigheter og samtidig bekjempe all diskriminering
- Sikre kvinner og menn reell likestilling gjennom omfordeling av makt, ansvar og omsorg
- Se kjønn i sammenheng med etnisk tilhørighet, seksuell orientering, funksjonsnedsettelse og alder

Likestilling inngår derfor som et sentralt element i videreutvikling av *Velferdsstaten i et nordisk perspektiv*. Under det norske formannskapet i 2012 vil det 4-årige samarbeidsprogrammet *Likestilling skaper et bærekraftig*





samfunn for perioden 2011–2014, være inne i sitt andre år. Formannskapet vil i sin nordiske likestillingsplan for 2012 spesielt legge vekt på: *Integrering av et kjønns- og likestillingsperspektiv og Aktiv deltakelse av menn/gutter*. Norge vil også legge opp til dialog om likestilling i academia. Tross likestillingsidealet er det en lang vei å gå før likestillingen er reell innenfor forskningen.

Barn og familie

Trygg oppvekst og godt familieliv er viktig for barns utvikling. Forskning viser at manglende omsorg, store familiekonflikter og samlivsbrudd kan føre til psykiske og sosiale problemer for mange barn og foreldre. Det blir viktig å fange opp utsatte barn og familier på et tidlig tidspunkt. Instabile familieforhold kan også ha betydelige samfunnsøkonomiske konsekvenser uten at vi vet omfanget av dette. Det norske formannskapet vil initiere et styrket nordisk samarbeid for å bidra til mer kunnskapsinnhenting og erfaringsutveksling om virkemidler og effekter på barn, familie og samfunn.

Grensehindre

Et godt og velfungerende nordisk arbeidsmarked skal legge til rette for at arbeidstakere i de nordiske land lett skal kunne ta arbeid i et annet nordisk land. Enkelte nasjonale lover og regler, tilpasninger eller forskrifter, vanskeliggjør mulighetene for å ta arbeid på tvers av grensene i Norden. Det norske formannskapet ønsker å videreføre det arbeidet som er påbegynt på nordisk nivå med å drøfte og finne konkrete løsninger på grensehindre. Også arbeidet med å bygge ned grensehindre for næringsvirksomhet vil bli ført videre. Rapporter om grensehindringer på sosial- og arbeidsmarkedsområdet vil bli fremlagt i løpet av det norske formannskapet, noe som vil danne et godt grunnlag for det videre arbeidet.

Det vil fortsatt være viktig å forebygge og bryte ned grensehindre på det nordiske arbeidsmarkedet med sikte på å fremme den geografiske mobiliteten, samt øke tiltrekningskraften og tilpasningsevnen til det nordiske arbeidsmarkedet ytterligere. Dette vil blant annet måtte innebære at de nordiske land samarbeider om implementeringen av EUs rettsakter innenfor arbeids- og sosialfeltet uten at dette skal skape nye hindre.

For å sikre mobilitet av studenter i Norden, ønsker det norske formannskapet å sikre utdanningssøkende bosatt i et annet nordisk land adgang til offentlig høyere utdanning, samt godkjenning av eksamener og utdanning. Samarbeid på tvers av de nasjonale grensene og fjerning av grensehindre inngår som en viktig del av alt det regionalpolitiske nordiske samarbeidet.

Dette gjelder både innenfor de 13 nordiske grensekomiteene, innenfor Interreg-samarbeidet og innenfor de ulike regionalpolitiske arbeidsgruppene. En rekke konkrete og praktiske grensehindre vil som en konsekvens av dette kunne løses lokalt.

Nordens naboer

Samarbeidet med Nordens nærområder utgjør en viktig del av Ministerrådets virksomhet. Norge vil fortsette gjennomføringen av retningslinjene for Ministerrådets samarbeid med Estland, Latvia og Litauen samt med Nordvest-Russland. Disse retningslinjer gjelder ut 2013 og under norsk formannskap vil man påbegynne prosessen med å utvikle ministerrådets nærområdepolitikk etter 2013. Videre skal Ministerrådets retningslinjer for samarbeidet med Hviterussland og Nordens naboer i vest følges opp og gjennomføres. Endelig skal det nye arktiske samarbeidsprogrammet 2012–2014 iverksettes under Norges formannskap.

Oppfølging av Stoltenbergrapporten

Thorvald Stoltenberg-rapporten (2009) om nordisk utenriks- og sikkerhetspolitikk er en viktig kilde til inspirasjon og konkrete tiltak.

Den nordiske solidaritetserklæringen av 2011 er et tydelig uttrykk for de nordiske lands vilje til å gå videre i arbeidet med å fordype det utenriks- og sikkerhetspolitiske samarbeidet.

Norge vil være en pådriver i arbeidet med å fordype det nordiske utenriks- og sikkerhetspolitiske samarbeidet. Det arbeides med å konkretisere den nordiske solidaritetserklæringen blant annet gjennom et samarbeid om digital sikkerhet. Videre vurderer man muligheten for å utdype det nordiske samarbeidet om samfunnssikkerhet. De nordiske utenriktjenester samarbeider stadig tettere og det nordiske forsvars- og sikkerhetspolitiske samarbeidet styrkes.





norden

Nordisk ministerråd

Ved Stranden 18
DK-1061 København K

www.norden.org



**Nordisk sekretariat,
Utenriksdepartementet**

7. juni-plassen
N-0251 Oslo

Telefon: +47 23 95 05 57

ANP 2011:723

ISBN 978-92-893-2266-9

